

Regesta Pontificum Romanorum: Bohemia-Moravia Pontificia vel etiam Germania Pontificia V/3. Provincia Magyntinensis VII, ed. Waldemar KÖNIGHAUS, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2011

228 s., ISBN 978-3-525-36038-5

Významná ediční řada *Regesta pontificum Romanorum*, jež seznamuje s papežskými listinami před rokem 1198 podle země příjemce, nyní dospěla ke zpracování materiálu dotýkajícího se českých zemí. Splnění nelehkého zadání se zhostil v neuvěřitelně krátkém čase Waldemar Könighaus, působící pět let v Německém historickém ústavu ve Varšavě (2001–2006) a nyní činný v göttingenské akademii věd, kde vede projekt *Papežské listiny raného a vrcholného středověku*. K realizaci tohoto úkolu byl kromě své odborné kvalifikace vybaven také dobrou znalostí slovanských jazyků, jež mu umožnila seznámit se s odbornou literaturou k jednotlivým listinám, ať již pravým nebo padělaným, dochovaným či deperditním. Nejednalo se o úkol jednoduchý, protože navzdory tomu, že Stará Morava v nejstarším období nikdy nespádala pod pravomoc mohučských arcibiskupů, rozhodl se Könighaus zmapovat rovněž korespondenci papežů týkající se tohoto útvary. Svůj úkol si tím podstatně zkomplikoval, neboť většina literatury k této problematice je specifická a jen velmi málo souvisí s rozboru listin a listů směřujících do Čech a na Moravu za vlády přemyslovských knížat. Navíc k literatuře v češtině a v němčině přibýly hůře dostupné práce ruské, bulharské, slovenské nebo polské, s nimiž bylo třeba se kriticky vyrovnat. Z tohoto důvodu také asi Könighaus rozdělil edici na tři oddíly: v prvním se zaměřil na velkomoravskou problematiku, druhý věnoval pražskému biskupství a konečně v třetím se soustředil na olomouckou diecézi. Takováto výstavba textu, který mapuje listiny a listy podle příjemců, nutí ovšem autora mnohé dokumenty opakovat.

S ohledem na výše uvedené se nabízí otázka, zda by nebylo příhodnější *Regesta pontificia* proměnit v online projekt, kde by hyperlinkové odkazy umožňovaly snazší práci s korpusem textů a křížové odkazy by mohly přesahovat i hranice jednotlivých svazků. Tato forma by rovněž

usnadnila práci s literaturou, neboť kniha nemá jednotný kompletní seznam citované literatury, ale obsahuje celou řadu dílčích podseznamů, uspořádaných podle data vydání textu (u jednotlivých hesel) a abecedně (na konci knihy).

S charakterem ediční řady zřejmě souvisí nedostatek prostoru, který má autor k uvedení vlastních argumentů ohledně pravosti vydaných listin, a jednotlivá hesla se tak vždy jenom hlásí k jednomu z již vyslovených názorů. Stručnost je pochopitelná u edic věnovaných diecézím, k nimž je gros literatury věnováno ve světových jazycích, mezi ty ovšem zde zpracovaná biskupství rozhodně nepatří. Pokud má kniha být zároveň jakýmsi mostem, který by usnadňoval přístup k výsledkům starší české medievistiky, mohly být překročeny limity ediční řady a seznámení s bohemikální literaturou obšírnější.

Stručnost může vést k nedorozuměním, nebo dokonce chybám, jak se stalo v případě listiny Jana XV. pro Břevnov z roku 993 (s. 139). Autor tvrdí, že podle Josefa Žemličky je tato listina falzem. To je sice pravda, nicméně Žemlička také dodává, že pravá listina Jana XV. ještě ve 13. století existovala a obsahovala některá ustanovení shodná s dnes existujícím insertem. Jistě by se tedy vyplatilo tyto informace nějak blíže specifikovat. Najít by se daly i jiné drobnější nedostatky – editor např. uvádí, že Svatobor, akvilejský patriarcha, byl zprvu brněnským proboštem (k roku 1078, viz s. 50). Je sice pravda, že Brno bylo ve středověku sídlem kapituly, k jejímu založení došlo ale až roku 1296. Ostatně první zmínka o Brně pochází až z roku 1091.

Více argumentů by si zasloužily rovněž ty údajné listiny, jež se sice nedochovaly, jsou však nepřímo zmiňovány narativními prameny. Jak např. nahlížet na Kosmovu zprávu (kap. II/51) o poselstvu vypraveném za papežem ve věci platnosti církevních aktů učiněných lžibiskupem z Cavaillonu? Zde je dosti pravděpodobné, že Kliment III. poslal v odpověď list, avšak muselo k tomu dojít ve všech autorech uvedených případech? Tato výtku však padá spíše na vrub celému edičnímu podniku, jenž usiluje podchytit veškeré kontakty mezi kurií a jednotlivými církevními institucemi či světskou mocí. Závažnější je ovšem otázka, zda někdy nemůže Kosmova zpráva spadat za jedno se zápisem v papežských registrech, který je již evidován na jiném místě.

Přes tyto výhrady, určené spíše jako námět k zamyšlení nad koncipováním podobného typu projektů než jako výtky jednotlivému editorovi, předložil Könighaus užitečnou příručku o vztazích papežství a českých zemí v 9.–12. století.

Mnohé informace usnadní skutečně jenom první navedení, přesto však lze nahlížet na další svazek řady *Regesta Pontificum* jako na užitečný počín.

DAVID KALHOUS

Monumenta Vaticana Slovaciae, Tomus III: Registra Vaticana ex actis Clementis papae VI. res gestas Slovacas illustrantia, Vol. 2 (1342–1352), ed. Miloš MAREK, Institutum historicum Slovacum in Roma apud universitatem Tyrnaviensem, Trnavae – Romae 2010

362 s., ISBN 978-80-8082-427-3

Do třetice všeho dobrého. V rozmezí pouhých tří let se podařilo Slovenskému historickému ústavu v Římě se sídlem v Trnavě (dále SHŮR) vydat již třetí svazek řady *Monumenta Vaticana Slovaciae* (dále MVSJ) z pramenů vatikánského archivu (*Archivio segreto Vaticano*). Na Vincenta Sedláka (anotace na edici rejstříků papežského kolektora z let 1332–1337 v SMB 1, 2009, s. 324–325) a Vladimíra Rábika (registra suplik z let 1342–1415 anotovaná v SMB 2, 2010, s. 148–150) navázal tentokrát Miloš Marek, docent katedry historie Trnavské univerzity, mj. autor cenné monografie o cizích etnikách na Slovensku ve středověku a edice středověkých listin z archivu šlechtického rodu Motešických.

V logické návaznosti na předchozí dva svazky zaměřil editor v letech 2006–2009 svou pozornost na slovacika ve specializované řadě vatikánských register (*Registra Vaticana*) z období pontifikátu avignonského papeže Klimenta VI. (1342–1352). Vatikánská registra představují spolu s registry avignonskými a později lateránskými hlavní sérií, do nichž byla zapisována většina (nikoli všechny) papežskou kanceláří a zčásti i komorou vydaných písemností, ať již na popud papeže, či podle zvyklostí kanceláře nebo na přání žadatele. V souvislé řadě s nemnoha ztrátami jsou vatikánská registra dochována od pontifikátu Innocence III. do smrti papeže Pia V. († 1572) v počtu 2042 vázaných svazků. Pro sledované desetiletí svého období vydavatel využil 82 rukopisů (Reg. Vat. 137–218).

Členění edice vychází ze standardu zavedeného ve druhém dílu MVSJ. V latinském a slovenském úvodu (s. 9–21) představuje M. Marek základní řady vatikánského archivu, podává vnější i vnitřní popis vatikánských register, včetně komentovaného statistického přehledu

slovacikálních dokladů v počtu 305 jednotek. Do dvou přehledných tabulek (s. 22–24) zachytil jednak soupis excerpovaných kancelářských (*communes, de curia*) a kamerálních (*littere secrete*) register, jednak 26 skupin identických s věcným členěním kuriálních písemností, k nimž přiřadil pořadová čísla editovaných kusů.

Tak jako jeho předchůdce mohl i Marek částečně navázat nejen na starší, zdaleka již nedostačující edice uherských historiků, zvl. Augustina Theinera z roku 1859, či na novější střeoevropská „Monumenta“ sousedních zemí (zvl. *Monumenta Vaticana Bohemiae I /MVB/, Bullarium Poloniae II, Acta Pataviensia Austriaca I*), ale i na téměř nevyužívanou edici části register papežské kanceláře a komory vydávanou École française d'Athènes et de Rome. Ačkoli byla většina papežských písemností pro příjemce v historických Uhrách již známa, nešlo v žádném případě o pouhé paběrkování, neboť každý šestý kus (asi 50 celkem) je editován, resp. regestován poprvé. Skladba dosud neznámých listin vyrovnaně odráží typizované písemnosti zpravidla graciální povahy (*de gratia*). Nejčastěji se petenti obraceli na kuriální úřady v záležitostech beneficiálních (tj. provize a exspektance, zpravidla na kanovnícká beneficia, včetně pověřovacích listin /mandátů/ k uvedení duchovního k tomuto obročí). V menší míře žádost směřovala k poskytnutí milostí spirituálních, např. *in articulo mortis* s možností získat od osobně zvoleného kněze plnomocné odpustky v hodince smrti (z 18 bylo dosud 11 listin nevydaných!), povolení putovat ke Svatému hrobu nebo do Říma (4x) či odpustky pro klášterní a farní kostely (15x). Čtvrtinový podíl zaujímá v edici soubor písemností spojených s legací papežského nuncia Guida de Boulogne do Uher z přelomu let 1348/1349 (č. 161–232, 242–245, s pozdějšími dozvuky č. 248–251, 266–268).

Ve vymezení slovacikálních případů kráčí vydavatel ve stopách V. Rábika (blíže SMB 2, 2010, s. 149) a kromě převažujícího počtu dokladů z biskupství zasahujících na území dnešního Slovenska (Nitra, Ostrihom, Jager) zpřístupňuje také listiny v záležitostech obecně uherských (zde ovšem postrádáme část listin pro Arnalda de Lacaucina/Chaussin, papežského nuncia v Uhrách a Polsku, z května 1344, známých z MVB I, č. 386–391), panovníckého dvora (s cennými induly č. 235, 236, 269, 271, 283–285), s univerzální řádovou působností (např. č. 246–248), ba i s platností pro celou západní církev (jubilejní rok 1350 a jeho organizace – č. 242, 252, 262).